

שבוע מספר 8

ס עמוד א - ראש סא עמוד א, וגם סב עמוד א (שעוסק גם הוא בהנהגות בית הכסא כדף ס עמוד א)

כלומר יש לדלג על דף סא אותו נלמד בשבוע הבא. (דף זה עוסק בנושאים המצריכים הרבה זמן להעמקה כבריאת האדם, יצר הרע ואהבת ה')

פתיחת פה לשטן

- בסוף ס עמוד א ותחילת עמוד ב מופיעות שלש התנגדויות של אביי לתפילות 'לא לימא איניש' - האם ניתן למצוא מכנה משותף - למה מתנגד אביי?
- אביי מתנגד לנוסח תפילת הנכנס למרחץ מטעם של פתיחת פה לשטן. - איזה חלק בתפילה הוא הבעיית. האם אביי תופס את פתיחת הפה לשטן כמו השימוש הרווח בביטוי בימינו? השוו זאת לתפילה נוספת לה מתנגד אביי בדף יט ע"א 'ת"ר העוסקין בהספד...'

הליכה לרופאים

שאלת ההליכה לרופאים נידונה בהרחבה מהרבה זוויות בעיקר בסיס שאלת דרכי ההשגחה והרשות לאדם להתערב במעשי הבורא. נביא כאן את מחלוקת הרמב"ן והרמב"ם בנושא:

רמב"ן ויקרא פרק כו פסוק יא

והכלל כי בהיות ישראל שלמים והם רבים, לא יתנהג ענינם בטבע כלל, לא בגופם, ולא בארצם, לא בכללם, ולא ביחיד מהם, כי יברך השם לחמם ומימם, ויסיר מחלה מקרבם, עד שלא יצטרכו לרופא ולהשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל, כמו שאמר (שמות טו כו) כי אני ה' רופאך. וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה, גם כי יקרה עון שיחלו לא ידרשו ברופאים רק בנביאים, כענין חזקיהו בחלותו (מ"ב כ ב ג). ואמר הכתוב (דה"ב טז יב) גם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים, ואילו היה דבר הרופאים נהוג בהם, מה טעם שיזכיר הרופאים, אין האשם רק בעבור שלא דרש השם. אבל הוא כאשר יאמר אדם, לא אכל פלוני מצה בחג המצות כי אם חמץ: אבל הדורש השם בנביא לא ידרוש ברופאים. ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם, אחר שהבטיח וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך, והרופאים אין מעשיהם רק על המאכל והמשקה להזהיר ממנו ולצוות עליו:

וכך אמרו (ברכות סד א) כל עשרין ותרתין שנין דמלך רבה רב יוסף אפילו אומנא לביתיה לא קרא, והמשל להם (במדב"ר ט ג) תרעא דלא פתיח למצותא פתיח לאסיא. והוא מאמרם (ברכות ס א) שאין דרכם של בני אדם ברפואות אלא שנהגו, אילו לא היה דרכם ברפואות יחלה האדם כפי אשר יהיה עליו עונש חטאו ויתרפא ברצון ה', אבל הם נהגו ברפואות והשם הניחם למקרי הטבעים:

וזו היא כוננתם באמרם (שם) ורפא ירפא מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות, לא אמרו שנתנה רשות לחולה להתרפאות, אלא כיון שחלה החולה ובא להתרפאות כי נהג ברפואות והוא לא היה מעדת השם שחלקם בחיים, אין לרופא לאסור עצמו מרפואתו, לא מפני חשש שמא ימות בידו, אחרי שהוא בקי במלאכה ההיא, ולא בעבור שיאמר כי השם לבדו הוא רופא כל בשר, שכבר נהגו. ועל כן האנשים הנצים שהכו זה את זה באבן או באגרופ (שמות כא יח) יש על המכה תשלומי הרפואה, כי התורה לא תסמוך דיניה על הנסים, כאשר אמרה (דברים טו יא) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ, מדעתו שכן יהיה. אבל ברצות השם דרכי איש אין לו עסק ברופאים

רמב"ן, האדם שער המיחוש- ענין הסכנה

ומסתברא דהא דאמרין נתנה תורה רשות לרופא לרפאות, לומר שאינו אסור משום חשש השגג, אי נמי שלא יאמרו הקב"ה מוחץ והוא מרפא, שאין דרכן של בני אדם ברפואות אלא שנהגו, כענין שכתוב (דברי הימים ב' טז) "גם בחליו לא דרש את ה' כי אם ברופאים". אבל האי רשות, רשות דמצווה הוא דמצווה לרפאות ובכלל

פקוח נפש הוא.

והואיל ומחללין שבת ברפואות שמה מינה בכלל פקוח נפש הן. ופיקוח נפש מצווה רבה היא. הזריז בחכמה זו משובח והנשאל מגונה והשואל שופך דמים. וכל שכן המתייאש ואינו עושה. וש"מ כל רופא שיודע בחכמה ומלאכה זו, חייב הוא לרפאות, ואם מנע עצמו הרי זה שופך דמים.

משנה מסכת נדרים פרק ד משנה ד

פירוש המשניות לרמב"ם ואמרו אבל

לא יושב זה הוא במקום שלוקחים שכר מן הישיבה, רצה לומר שמקבל שכר מי שמבקר החולה בישיבתו

המודר הנאה מחבירו ונכנס לבקרו עומד אבל לא יושב ומרפאהו רפואת נפש אבל לא רפואת ממון

עמו, ומי שמרפא אותו או עושה לו צוות, לפיכך אם נכנס זה וישב ולא קבל שום דבר הרי נהנה בו החולה בדבר שיש לו דמים:

ורפואת נפשו הוא שירפא לגופו ורפואת ממון שירפא בהמתו, ומותר לו להגיד מה שיועיל לבהמתו, ואמנם אסור לו לרפאותה בידי, ואין זה אסור לחולה עצמו, לפי שהוא מצוה, רוצה לומר חיוב הרופא מן התורה לרפאות חולי ישראל, וזה נכלל בפירוש מה שאמר הפסוק (דברים כב), והשבותו לו, לרפאות את גופו שהוא כשרואה אתו מסוכן ויכול להצילו או בגופו או בממונו או בחכמתו:

משנה מסכת פסחים פרק ד משנה ט

פיהמ"ש לרמב"ם: גנז חזקיה ספר

רפואות

ומלבד אפסות דבר זה ומה שיש בו מן ההזיות, הנה ייחסו לחזקיה ולסייעתו שהודו לו סכלות שאין ליחס דוגמתה אלא לגרועים שבהמון. ולפי דמיונם המשובש

ששה דברים עשה חזקיה המלך על שלשה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו גירר עצמות אביו על מטה של חבלים והודו לו כיתת נחש הנחשת והודו לו גנז ספר רפואות והודו לו על שלשה לא הודו לו קיצץ דלתות של היכל ושיגרן למלך אשור ולא הודו לו סתם מי גיחון העליון ולא הודו לו עיבר ניסן בניסן ולא הודו לו:

והמטופש אם רעב אדם ופנה אל הלחם ואכלו שמתרפא מאותו צער הגדול בלי ספק, האם נאמר שהסיר בטחונו מה, והוי שוטים יאמר להם, כי כמו שאני מודה לה' בעת האוכל שהמציא לי דבר להסיר רעבוני ולהחיותני ולקיימני, כך נודה לו שהמציא רפואה המרפאה את מחלתי כשאשתמש בה...

שולחן ערוך יורה דעה סימן שלו סעיף א

נתנה התורה רשות לרופא לרפאות. ומצוה היא. ובכלל פיקוח נפש הוא. ואם מונע עצמו, הרי זה שופך דמים, ואפילו יש לו מי שירפאנו, שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות. ומיהו לא יתעסק ברפואה אא"כ הוא בקי, ולא יהא שם גדול ממנו, שאם לא כן, הרי זה שופך דמים. ואם ריפא שלא ברשות בית דין, חייב בתשלומין, אפילו אם הוא בקי. ואם ריפא ברשות ב"ד, וטעה והזיק, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. ואם המית, ונודע לו ששגג, גולה על ידו.

מומלץ לראות גם פרשנותו של הגר"ד סולוביצ'יק לרמב"ן באיש האמונה עמוד 50 (בארון)

הנהגות בית הכסא

- מה פשר תפילה וברכה לפני ואחרי כניסה לשירותים? מה פשר הירידה לפרטים?
- ומפליא לעשות – מהו הפלא? ראו רש"י ותוספות.
- המקור הראשוני לצניעות בעת עשית צרכים מופיעה בדברים כג יד – עיינו שם ובמפרשים.

במסכת יומא מופיעה מחלוקת מעניינת ביחס למערכת העיכול האדם.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף עה/ב

תנו רבנן לחם אבירים אכל איש לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו דברי רבי עקיבא וכשנאמרו דברים לפני רבי ישמעאל אמר להם צאו ואמרו לו לעקיבא עקיבא טעית וכי מלאכי השרת אוכלין לחם והלא כבר נאמר לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי אלא מה אני מקיים אבירים לחם שנבלע במאתים וארבעים ושמונה אברים אלא מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אזנך (ויצאת שמה חוץ) דברים שתגרי אומות העולם מוכרין אותן להם רבי אלעזר בן פרטא אומר אף דברים שתגרי אומות העולם מוכרין להן מן מפיגן אלא מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אזנך לאחר שסרחו אמר הקדוש ברוך הוא אני אמרתי יהיו כמלאכי השרת עכשיו אני מטריח אותם שלש פרסאות דכתיב ויחנו על הירדן מבית הישימת עד אבל השטים ואמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא אתרא והויא תלתא פרסי ותנא כשנפנין אין נפנין לא לפניהן ולא לצדיהן אלא לאחוריהן ועתה נפשנו יבשה אין כל אמרו עתיד מן זה שתיפח במעיהם כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא וכשנאמרו דברים לפני רבי ישמעאל אמר להם אל תקרי אבירים אלא איברים דבר שנבלע במאתים וארבעים ושמונה אברים אלא מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אזנך בדברים שבאין להם ממדינת הים

השוו את המחלוקת ביומא למחלוקת הלל ושמאי:

מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא ב פרק ל ד"ה וכל מעשיך

וכל מעשיך יהיו לשם שמים כהלל. כשהיה הלל יוצא למקום היו אומרים לו להיכן אתה הולך. לעשות מצוה אני הולך. מה מצוה הלל. לבית הכסא אני הולך. וכי מצוה היא זו. אמר להן הן. בשביל שלא יתקלקל הגוף. איכן אתה הולך הלל. לעשות מצוה אני הולך מה מצוה הלל. לבית המרחץ אני הולך. וכי מצוה היא זו. אמר להן הן. בשביל לנקות את הגוף. תדע לך שהוא כן מה אם אוקיינות העומדות בפלטיות של מלכים הממונה עליהם להיות שפן וממרקן המלכות מעלה לו סלירא בכל שנה ושנה ולא עוד אלא שהוא מתגדל עם גדולי המלכות. אנו שנבראנו בצלם ודמות שנאמר כי בצלם אלהים עשה את האדם (בראשית ט' ו') על אחת כמה וכמה. שמאי לא היה אומר כך אלא יעשה חובותינו עם הגוף הזה:

לברן על הרעה כשם שמברן על הטובה.

- הגמרא מביאה ארבע אפשרויות לפסוק ממנו לומדים שיש לברך על הרעה כמו על הטובה. מהו המצב הנפשי בו מתקבלת הרעה? ומה פירוש 'לברך'? לפי כל פסוק?
על גישת רבי עקיבא 'כל שמה שעושה הקב"ה לטובה' ראו עוד:

מסכתות קטנות מסכת שמחות פרק ח הלכה יא

רבי עקיבא אומר ארבעה בנים למלך, אחד לוקה ושותק, ואחד לוקה ומבעט, ואחד לוקה ומתחנן, ואחד לוקה ואומר לאביו הלקני. אברהם לוקה ושותק, שנאמר קח נא את בנך את יחידיך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המוריה והעלהו שם לעולה, היה לו לומר, אתמול אמרת לי, כי ביצחק יקרא לך זרע, ושותק, שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמורו ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו. איוב לוקה ומבעט, שנאמר אומר אל אלוה אל תרשיעני הודיעני על מה תריבני. חזקיה לוקה ומתחנן, שנאמר ויתפלל אל ה', ויש אומרים אף היה מבעט, שנאמר והטוב בעיניך עשיתי, דוד אמר לאביו הלקני, שנאמר הרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני.

- המדרש הבא מביא מספר הסברים לחביבות יסורין:

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מס' דבחדש יתרו פרשה י ד"ה רבי אליעזר

רבי אליעזר בן יעקב אומר, הרי הוא אומר [משלי ג יא -יב] מוסר ה' בני אל תמאס וגו', מפני מה כי את אשר יאהב ה' יוכיח וגו'. אמרת, בוא וראה, מי גרם לבן זה לרצות את האב, הוי אומר, יסורין. רבי מאיר אומר [דברים ח ה] וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו וגו' [יהי לבך יודע מעשים שעשית וייסורין שהבאתי עליך, שלא לפי מעשיך הבאתי עליך את הייסורין. ר' יוסי בר' יהודה אומר, חביבין יסורין ששמו של מקום חל בו ייסורין באין עליו, שנאמר [שם שם ה] ה' אלהיך מייסרך]. רבי יונתן אומר, חביבין יסורין, כשם שהברית כרותה לארץ כך

ברית כרותה ליסורין, שנאמר ה' אלהיך מיסרך, ואומר, כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה. ר' שמעון בן יוחאי אומר, חביבים יסורים, ששלש מתנות טובות נתנו לישראל ואומות העולם מתאוין להם, ולא נתנו להם אלא בייסורין. ואלו הן, תורה וארץ ישראל והעולם הבא. תורה מנין, דכתיב [משלי א ב] לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה, ואומר [תהלים צד יב] אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו. ארץ ישראל מנין, דכתיב [דברים ח ה] ה' אלהיך מיסרך ואומר [דברים ח ז] כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה. העולם הבא מנין, דכתיב [משלי ו כג] כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר. אמרת, אי זו היא דרך שמביאה את האדם לחיי העולם הבא, הוי אומר, אלו יסורין. ר' נחמיה אומר, חביבין יסורין שכשם שהקרבות מרצין, כך יסורין מרצין. בקרבנות מהו או' [ויקרא א ד] ונרצה לו לכפר עליו, בייסורין מה הוא אומר [ויקרא כו מג] והם ירצו את עונם. ולא עוד אלא שהייסורין מרצין יותר מן הקרבנות, מפני מה, שהקרבות בממון והיסורין בגוף. וכן הוא אומר [איוב ב ד] עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו.

